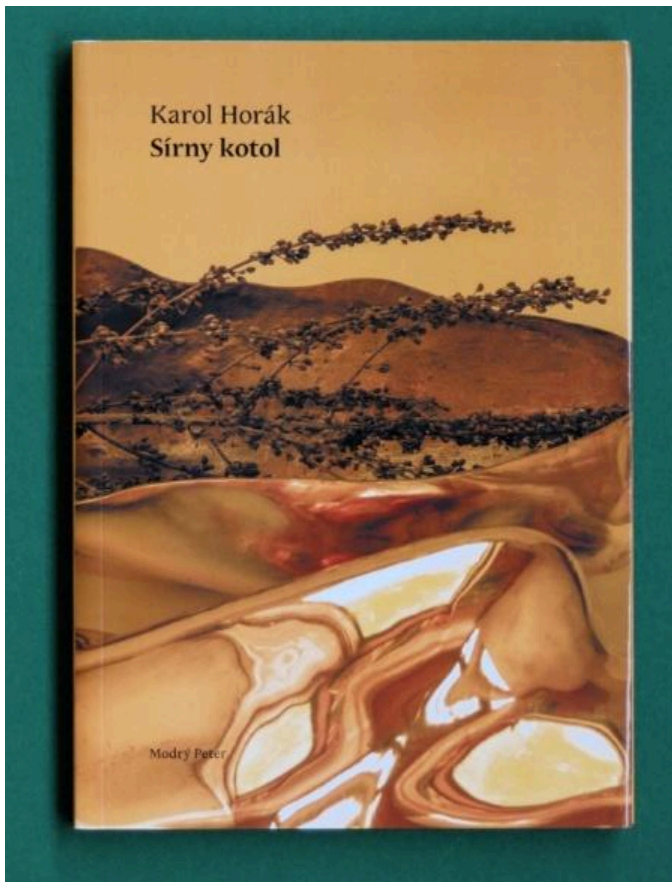

[Domov](#)

Eva Dudáková

Horákov paradox

Karol Horák: Sírny kotol. Levoča: Modrý Peter, 2024

recenzie

Názov zbierky poviedok Karola Horáka *Sírny kotol* evokuje rozmanité ľudové predstavy o stave, v akom sa po smrti ocitne ten, kto konal zlo počas života. Grafika sopečnej krajiny a farebné, do odtieňov rozžeravenej magmy ladené akcenty na obálke knihy, asociujú utrpenie spôsobené pálením a páľavou.

V Biblii nachádzame rôzne podoby pekla – tromi základnými, diferencujúcimi formami sú skaza, trest a vylúčenie. Významové smerovanie zbierky *Sírny kotol* sa najviac približuje tretej – zdrojom utrpenia je stav vylúčenia, prípadne samoty. Túto tendenciu nastoľuje úvodná poviedka, kde sa protagonistu prevíni zabitím labute. Jeho vylúčenie, resp. zamedzenie prístupu k čomusi, po čom túži, nadobúda viditeľnú, fyzickú formu: „Zrazu bolo ticho, nehybnosť [...] Hradby mesta sa na mňa pozerali a bol by som prisahal, že hnevli vo hučia, až sa úplne uzavreli“ (s. 7).

V ďalších poviedkach má vylúčenie skôr existenciálnu podobu, spája sa s osamelosťou (Mačací biliard, Last minute) a bezmocnosťou zoči-voči životným okolnostiam (Pánska choroba, Fakultná mucha). V poslednej próze (Limitovaná skúsenosť) nadobúda kontúry ostrakizácie v prostredí multinacionálneho a multireligiózneho prostredia Košíc. Podiel postáv na ich vlastnej tragike sa dá niekedy ľahko identifikovať (Labuť), inokedy je naznačený len implicitne (Last minute), otázka viny však tvorí výraznú líniu každej poviedky. V súlade s takýmto myšlienkovým smerovaním zbierky je aj poňatie histórie, resp. významných historických udalostí, ktoré v záverečnej poviedke prirodzene rezultuje do demýtizácie historickej osobnosti Jána Bocatia.

Dôležitú tému predstavuje v zbierke uvažovanie nad podstatou ľudskej viny, avšak výraznejšie ako táto otázka miestami vystupuje do popredia tragickosť ľudskej existencie ako taká. V poviedkach ju zastupuje ľudská limitovanosť, najmä v biologickej rovine (invalidita, choroba či sterilita), prípadne neschopnosť dospieť k zmyslu: „Prelietala svojím životom v divom tempe dopredu i dozadu, akoby jej dcéra prehrávala sem a tam na videu film. Hľadala v ňom jadro, centrum. Bola to prvá operácia kĺbu, maturita, manželstvo alebo rozvod? Bol život iba smetiskom situácií, ktoré sa kopili zo dňa na deň?“ (s. 92).

V knihe sa hojne vyskytujú zvieratá: labuť, sršne, mačky, muchy, žaby. V literárnej tradícii zohrávajú animálne motívy pri tematike pekla centrálnu rolu. Spomeňme napríklad Danteho *Peklo*, kde sa na zobrazenie degradácie človeka využívajú zvieracie atribúty a gestá, pričom čím hlbšie zostupujeme do pekelnej priepasti, tým zjavnejšie človek stráca ľudskú tvár a nadobúda znaky zverskosti. Ak v Danteho nazeraní znamená stupňovanie hriechu zozveršovanie človeka (Dante Alighieri, *Božská komédia – Peklo*, preklad Viliam Turčány, Jozef Felix, 2005, komentár k veršom 79 – 90, s. 93) a zvieracie motívy tu sú prostriedkom na vyvolanie hnusu, v *Sírnom kotle* slúžia paralely medzi zvieracou a ľudskou situáciou na prehĺbenie súcitu. Na animálnej prirodzenosti, ktorej výraznou súčasťou je ochraničenosť, sa projektuje viac či menej uvedomovaná limitovanosť ľudských možností v oblasti riešiť komplexné problémy existencie. Tá stavia človeka do tragikomického pozície či už v životných krízach (Last minute) alebo v náročných situáciách, ktoré vyžadujú adekvátny výkon (Fakultná mucha).

V záverečnej próze zbierky nadobúdajú animálne gestá odlišnú funkciu. Práve zvuky podobné zvieracím sprevádzajú idylický obraz spoločného stolovania: „*Boli tam všetci [...] Strýko, deväťdesiatročný luterán, stará mama, deväťdesiatročná katolíčka z Levoče, bratranec Luco, ktorý má ženu kalvínu, pôvodom z Užhorodu, jej otec bol pravoslávny pop a matka židovka. Pustili sme sa do obrovského ovarového kolienka a neozývalo sa nič, iba cmukanie, mľaskanie, grganie, vycucívanie, odŕhanie, chrúmanie*“ (s. 146 – 147). Záverečnú kulisu so symbolickým významom dotvárajú telesné prejavy, čím sa zdôrazňuje univerzálna biologická, často komická, „nízka“ stránka bytia. Tým autor odľahčuje a rieši komplikovanú problematiku prózy, ktorej hlavnou témou je rozdelenie, vyplývajúce zo sociálnych odlišností. V *Sírnom kotle* teda namiesto princípu Danteho paradoxu „Tu, len keď zmrtnie, súcitiť vskutku ožil!“ (Dante Alighieri, *Božská komédia – Peklo*, preklad Viliam Turčány, Jozef Felix, 2005, s. 163) nachádzame paradox, ktorý tvorí autorský postup K. Horáka: poukazovaním na ľudskú „animálnosť“ apelovať na ľudskosť.

Blízky vzťah autora k dramatickému umeniu sa prejavuje na viacerých úrovniach. Výraznou črtou zbierky je epizodickosť, vďaka ktorej situácie v poviedkach pripomínajú scény v dráme a často sú samy osebe metaforické: „*V záchvate agresie som schmatol nejakú postavu a držal ju. Keď sa hmla trochu rozplynula, uvedomil som si, že v náručí zvieram figurínu ženy v barokovom kostýme, pútač miestneho múzea*“ (s. 128). Epizódy s prvkami frašky často fungujú ako alegória historických udalostí: „*Keď maratónci vybehli z mesta, sformovala sa skupina lídrov z troch táborov: evanjelického, katolíckeho a reformovaného. Od začiatku nasadili nebezpečne prudké tempo, márne som ich brzdil. Oni však vedeli svoje – približovali sa k nim Turci a bežci občianskeho združenia MOR*“ (s. 134). Dráma sa Horákov štýl približuje aj situačnou komikou (Pánska choroba), efektom filmového strihu (Fakultná mucha, Limitovaná skúsenosť) a využívaním rôznych typov kompozície (okrem chronologickej aj rámcová a paralelná).

V zbierke sa dá identifikovať niekoľko línií, v rámci ktorých sa nachádzajú poviedky podobné nielen témami a motívmi, ale aj poetikou. Úvodná poviedka má skôr lyrickú modalitu, v ďalších sa posilňuje epická línia. Prózy Pánska choroba a Mačací biliard, zaradené do stredu zbierky, sa približujú existenciálne ladenej literatúre šesťdesiatych rokov (pri stvárnení starnutia rovnaký význam nadobúdajú tragické situácie i banality): „*rozmýšľal, ako vnesie manželku do bytu, kto ju preloží z vozíka na posteľ, kto ju bude obracať v posteli. Uvažoval tiež o tom, čo sa stalo s Ramzim, kto vypátra ženu, ktorá vychytala sídliskové mačky...*“ (s. 40). Prózy Last minute a Fakultná mucha môžeme zaradiť k univerzitnej próze – láskavý humor, komika a funkčné spájanie vysokého s nízkym pripomínajú poviedky Stanislava Rakúsa: „*Vedúci katedry západných filológií má vysvetliť dekanovi nepríjemnú skutočnosť. Pred podpisom zmluvy s družobnou univerzitou počas príchodu k pódiu rektora a vedeckej rady, za zvukov Gaudeamus igitur, sa potkol na červenom koberci, spadol, pričom sa mu roztvorila aktovka, z ktorej vypadla cibuľa, ceruzky, dve prepisovačky, a štangľa uhorskej salámy Pick*“ (s. 103). V poviedke Limitovaná skúsenosť, pripomínajúcej historickú fikciu, sa objavuje snová, až halucinačná skutočnosť, postmoderné postupy ako predstieranie využívania metódy oral history sa prepletajú s dramatickými (fraškovitosť, situačná komika).

Karol Horák v jednom z rozhovorov spomína, že o vydanie *Sírneho kotla* sa zaslúžili najmä teatrologovia a literárni vedci Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity. Vydanie knihy bolo motivované aj autorovým jubileom. Zbierka je neprehliadnuteľne heterogénna – táto jej črta však súvisí so zámerom zostavovateľov, formulovaným aj na prebale knihy: „dokumentovať nielen poetologický a slohovo-typologický vývin autora, ale tiež slovenskej literatúry od 70. rokov 20. storočia do nového milénia“ (Marta Součková). Naše nároky na kompaktnosť knihy by teda mali byť primerané okolnostiam jej vzniku. Napriek tomu tematická a štylistická rôznorodosť spolu s rozličnými kompozičnými stratégiami a vrstvením väčšieho množstva motívov vedú k rozbiehavosti, ktorá čitateľský zážitok neprímerane rozostreje.

(Eva Dudáková pôsobí na Filozofickej fakulte Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici.)

Publikované: 06/02/2025